

Agnieszka Dzięgiel*

**OCHRONA PRAWA DO PRYWATNOŚCI
NA PODSTAWIE ARTYKUŁU 11
AMERYKAŃSKIEJ KONWENCJI
PRAW CZŁOWIEKA**

Wstęp

Szczególne miejsce w rozwoju idei prawno–międzynarodowej ochrony praw człowieka na kontynencie amerykańskim ma Amerykańska Konwencja Praw Człowieka. Dokument ten powstawał w długotrwałym procesie tworzenia: prace w ramach Międzyamerykańskiej Rady Konsultantów Prawnych, prace w ramach II Specjalnej Międzyamerykańskiej Konferencji w Rio de Janerio w 1965 r., prace w ramach Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka oraz ostatecznie prace w ramach Międzyamerykańskiej Konferencji Praw Człowieka, która odbyła się w San Jose w 1969 r., skutkiem której było podpisanie 22 listopada 1969 r. Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka. W niniejszym artykule analizie poddane zostaną postanowienia art. 11

* Dr Agnieszka Dzięgiel – absolwentka Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego (2000), studia doktoranckie w Katedrze Amerykanistyki UJ (2000-2005), doktorat obroniony na Wydziale Prawa UJ w roku 2005. Obecnie pracuje jako prawnik w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasbourgu. Niniejszy tekst jest częściowo przerobionym fragmentem pracy doktorskiej pt. *Amerykańska koncepcja right to privacy i jej wpływ na kształt prawa do prywatności w prawie międzynarodowym*, obecnie przygotowywanej do druku. Wszystkie poglądy wyrażone w tym artykule są prywatnymi poglądami autorki i nie mogą być traktowane jako oficjalne stanowisko Rady Europy.

Amerykańskiej Konwencji stanowiące ochronę prawa do prywatności. Omówione zostaną kolejno przesłanki tej ochrony, charakterystyczne dla Amerykańskiej Konwencji środki ochrony takie jak prawo do odpowiedzi (*right to reply*) oraz zawieszenie gwarancji prawa do prywatności i zakres jego ograniczeń. Wobec braku orzecznictwa Międzypamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka przedstawione zostaną jedynie rozstrzygnięcia Międzypamerykańskiej Komisji Praw Człowieka odnoszące się do prawa do prywatności oraz wykładnia dokonana przez przedstawicieli nauki prawa międzynarodowego, z uwzględnieniem postulatów wysuwanych na przyszłość i wskazaniem standardów wykształconych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka i Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych, które mogłyby mieć zastosowanie na gruncie art. 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka.

1. Model ochrony prawa do prywatności w Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka

1.1. Przesłanki ochrony prawa do prywatności na podstawie art. 11

Artykuł 11 ust. 1 stanowi, iż każdemu człowiekowi przysługuje prawo do poszanowania honoru i uznania godności. Uregulowanie to zostało wprowadzone jako zasada generalna, która w sposób pozytywny wyraża znaczenie, jakie w krajach kontynentu amerykańskiego przypisuje się tym wartościom. Poprzedza ono regulacje zawarte w ustępie 2, który w sposób określony definiował przesłanki ochrony. Zasadę uznania godności jednostki zawarto także w pierwszym zdaniu Preambuły Amerykańskiej Deklaracji Praw i Obowiązków Człowieka¹. W argentyńskich opracowaniach dotyczących wykładni art. 11 ust. 1, w odniesieniu do związku między prawem do prywatności i uznaniem godności, nawiązuje się do jednego z precedensowych rozstrzygnięć Najwyższego Sądu Sprawiedliwości Narodu (*Supreme Court of Justice of the Nation*), który w rozstrzygnięciu

¹ “The American peoples have acknowledged the dignity of the individual, and their national constitutions recognize that juridical and political institutions, which regulate life in human society, have as their principal aim the protection of the essential rights of man and the creation of circumstances that will permit him to achieve spiritual and material progress and attain happiness”, American Declaration of The Rights and Duties of Man, <http://www.cidh.org/Basicos/basic2.htm> (04.01.2006).

w sprawie *Bazterrica* z 1986 r.² uznał, iż wyrażony w art. 19 konstytucji Argentyny³ zakaz ingerencji w działania jednostki w sferę prywatną, które nie naruszają praw osób trzecich czy „moralności publicznej”, odpowiada koncepcji według której państwo nie może narzucać ideałów życia swoim obywatelom, powinno natomiast zagwarantować wolność, aby mogli dokonać wyboru. Stąd rozumiana w ten sposób dyspozycja art. 11 ust. 1, poprzez ochronę godności, gwarantuje autonomię jednostki i zakreśla sferę prywatności jednostki, które nie mogą być naruszane przez państwo.

Drugą z wartości gwarantowanych przez ust. 1 art. 11 jest honor; a prawo do jego poszanowania przysługuje każdej jednostce. Termin *honra* – honor w języku hiszpańskim odnosi się do prestiżu lub dobrego imienia, które jednostka zyskała w społeczeństwie. Prawo poszczególnych państw amerykańskich wyróżniają zniesławienie (*defamation*) od obrazy honoru (*offence against honor*), która zachodzi wówczas, gdy wraz z naruszeniem dobrego imienia wobec opinii publicznej, pojawia się aspekt subiektywny i osobisty – obraza honoru powoduje brak szacunku wobec samego siebie czy wobec własnej rodziny⁴. Obraza honoru konstytuuje oszczerstwo (*libel*), które w zasadniczy sposób różni się od konstrukcji zniesławienia (*defamation*): pozwany w sprawie o zniesławienie może dowieść swojej niewinności przez dowód prawdy obraźliwych wypowiedzi (*exceptio veritas*), natomiast w przypadku oszczerstwa dowód prawdy nie stanowi środka obrony, chyba że poszkodowany jest osobą publiczną, a obraźliwa wypowiedź odnosi się do funkcji publicznych przez niego pełnionych⁵. Za przykład takiego rozwiązania służyć może chilijska Karta Praw, która stanowi szacunek i ochronę życia prywatnego i publicznego oraz honoru jednostki i jego rodziny⁶. W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż takie rozwiązanie jest zbieżne z odpowiednimi

² *Bazterrica*, Gustavo M. s/ Tenencia de Estupefacientes, SCN, 29/08/1986.

³ Zob. tekst w języku angielskim na stronie – <http://www.biblioteca.jus.gov.ar/Argentina-Constitution.pdf> (04.01.2006): Section 19 of Constitution of Argentine Nation: “A men’s private actions which in no way affect others, order nor public morality, are reserved to God and they are exempt from the authority of the magistrates [...]”.

⁴ J. L. Cea Egaña, *Estatuto Constitucional de la Información y Opinión*, Revista Chilena de Derecho, 1981 vol. 8, s. 186-97, cytując za I. P. Stotzky, *The Indispensable State, Symposium Fiss’s Way: The Scholarship of Owen Fiss III. The Judicial Power*, University of Miami Law Review, 2003 vol. 58, s. 233.

⁵ I. P. Stotzky, *The Indispensable*, s. 233.

⁶ Zob. tekst ustępu 4 artykułu 19 Konstytucji Chile w języku angielskim na stronie – <http://confinder.richmond.edu/admin/docs/Chile.pdf> (04.01.2006).

normami prawa międzynarodowego, m. in. art. 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka⁷. Wydaje się, iż powyżej przedstawione rozumienia terminu „honor” w prawie wewnętrznym państw amerykańskich na przykładzie Chile obrazuje specyfikę znaczenia, jakie posiada ono w tym regionie. Wskazać należy przede wszystkim na wartość honoru rodziny i szacunku jednostki wobec siebie samej, których naruszenie, oprócz naruszenia dobrego imienia poszkodowanego, są przesłankami koniecznymi dla zaistnienia przestępstwa obrazy honoru.

Ustęp 2 art. 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka stanowi ochronę przed arbitralnymi i niedozwolonymi ingerencjami w życie prywatne i rodzinne. Chronione na mocy tego ustępu środowisko rodzinne jednostki rozumiane jest jako „przedłużenie jej osoby”.⁸ W komentarzach do tego ustępu znaleźć można odniesienie do słynnej, zaczerpniętej z prawa amerykańskiego formuły Cooleya, według której prawo do prywatności może być ujęte jako „prawo do pozostawienia w spokoju” (*right to be let alone*)⁹. Takie rozumienie normy art. 11 ust. 2 przenika także do systemów prawa wewnętrznego państw sygnatariuszy Amerykańskiej Konwencji. W powołanej wyżej sprawie *Bazterrica* Sąd Najwyższy Argentyny uznał, iż prawo do prywatności jest prawem fundamentalnym; jego poszanowanie uzasadniał normami prawa konstytucyjnego, a także normami zawartymi w art. 11 ust. 2 i 3 Amerykańskiej Konwencji, które ustanawiają taką samą ochronę, a włączone poprzez ratyfikację w system prawa wewnętrznego stosowane są bezpośrednio¹⁰. Normy prawa chroniące życie prywatne i rodzinne nakładają także ograniczenia na działalność ustawodawcy, które wyrażają się w tym, iż nie można zakazywać jakiegoś zachowania, które należy do sfery prywatnej człowieka, przy założeniu, że nie narusza ono praw osób trzecich czy interesu ogólnego (klauzula interesu ogólnego przybiera różne postacie w prawodawstwie wewnętrznym poszczególnych państw – sygnatariuszy Konwencji).

⁷ I. P. Stotzky, *The Indispensable*, przyp. 72.

⁸ C. E. Colautti, *El Pacto de San Jose de Costa Rica. Proteccion a los derechos humanos*, Buenos Aires 1989, s. 69.

⁹ C. E. Colautti, *El Pacto...*, s. 69. T. McIntyre Cooley, autor formuły, odnosił ją do nietykalności osobistej, zob. T. McIntyre Cooley, *Treatise of the Law of Torts*, Callaghan, 1888, s. 29. W odniesieniu do prawa do prywatności została ona po raz pierwszy użyta przez S. Warrena i L. Brandeisa w słynnym artykule *Right to Privacy*, opublikowanym w 1890 r. Zob. S. Warren, L. Brandeis, *The Right to Privacy*, Harvard Law Review, 1890, vol. IV, no. 5, s. 194 i n.

¹⁰ C. E. Colautti, *El Pacto...*, s. 70.

Termin „życie prywatne i rodzinne” obejmuje autonomię jednostki, na którą składają się uczucia, obyczaje i tradycje rodzinne, przejawiające się w przyjętych zachowaniach i skutkujące określonymi wydarzeniami, które, biorąc pod uwagę styl życia akceptowany przez określoną społeczność, zarezerwowane są dla jednostki. Zakazane jest ujawnianie informacji dotyczących tak rozumianej sfery życia prywatnego i rodzinnego, jeśli ich ujawnienie i znajomość przez innych oznacza zagrożenie dla intymności jednostki. Pojęcie prawa do prywatności nie ogranicza się jednak tylko do „życia rodzinnego” czy życia „w kręgu przyjaciół”, ale obejmuje również inne aspekty „osobowości duchowej i fizycznej jednostki”, które należą do sfery życia prywatnego i nie mogą być naruszane bez jego zgody¹¹.

Na mocy art. 11 ust. 2 chronione jest także miejsce zamieszkania człowieka, którego zabezpieczenie rozumiane jest jako nieodzowny warunek wolności osobistej. Można napotkać pewne rozbieżności w tłumaczeniu tego terminu – hiszp.: *domicilio*, ang.: *home*, który tłumaczony jako „życie domowe” lub „miejsce zamieszkania”. Przyjęcie pierwszego z tych tłumaczeń sugerowałoby, iż przedmiotem ochrony są stosunki rodzinne w obrębie domu człowieka i odnosiłoby się do jego sfery emocjonalnej, natomiast przyjęcie drugiego z tłumaczeń sugeruje ochronę miejsca zamieszkania, jako pewnej wydzielonej strefy o charakterze fizycznym. Wydaje się jednak, iż różnica ta nie jest na tyle istotna, by powodować trudności w wykładni art. 11 ust. 2; każda z tych wykładni może być stosowana, a zastosowanie jednej z tych interpretacji nie powoduje wyłączenia możliwości stosowania tej drugiej.

Jako naruszające art. 11 (a także art. 17) Amerykańskiej Konwencji kwalifikowane są zachowanie wyczerpujące znamiona przestępstwa gwałtu i akty przemocy wobec kobiet. Ma to miejsce wówczas jeśli w przypadku tego typu przestępstwa naruszone zostaje prawo do fizycznej, psychicznej lub duchowej integralności, które równocześnie konstytuują arbitralne i niedozwolone naruszenie honoru, godności, życia prywatnego lub rodzinnego, chronione na mocy postanowień art. 11. W literaturze przedmiotu wskazuje się jednak, iż ta kwalifikacja może przynieść niezamierzone, negatywne skutki w postaci umocnienia rozróżnienia między sferą publiczną a prywatną, która według tradycyjnego podziału, wyłączona jest spod ingerencji państwa,

¹¹ *Ponzetti de Balbín*, Indalia c/ Editorial Atlántida S.A., SCN, 11/12/984.

co w przypadku przestępstw dotyczących aktów przemocy wobec kobiet powoduje wyłączenie zachowań sprawcy przestępstwa spod kontroli prawnej, a ofiar takich przestępstw spod ochrony prawa¹².

Norma stanowiąca nienaruszalność miejsca zamieszkania czy ochronę domu człowieka, zawarta w art. 11 Amerykańskiej Konwencji, mogłaby znaleźć zastosowanie także w sprawach o naruszenie prawa do ochrony środowiska¹³. W przypadku systemu międzamykańskiego prawo do prywatności nie jest jednak fundamentalną podstawą, na którą powołują się poszkodowani działaniami powodującymi zanieczyszczenia i degradację środowiska naturalnego. Odmienne w przypadku europejskiego systemu ochrony praw człowieka art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka jest zasadniczym źródłem ochrony przed naruszeniami skierowanymi w środowisko naturalne człowieka¹⁴. Ten stan rzeczy wynika z trudności proceduralnych, które m. in. wiążą się z problemami w wykazaniu związku przyczynowego pomiędzy działaniem czy zaniechaniem państwa a szkodą polegającą na naruszeniu życia prywatnego jednostki¹⁵.

Artykuł 11, a zwłaszcza chronioną na jego mocy godność, powołuje się także wskazując na bezprawność stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Dyspozycja art. 11 ust. 1, stanowiąca, iż każdy ma prawo do poszanowania godności interpretowana jest jako stanowiąca podstawowe i wystarczające źródło ochrony dziecka przed stosowaniem kar cielesnych, stąd w przypadku powołania tej podstawy prawnej nie istnieje konieczność wskazania innych norm prawnych zawierających uregulowania w tym zakresie. Wskazuje się także, iż m. in. to uregulowanie miało charakter prekursorski w stosunku do odpowiadających mu norm zawartych w Konwencji o Prawach Dziecka¹⁶.

¹² A. P. Ewing, *Establishing State Responsibility for Private Acts of Violence Against Women under the American Convention on Human Rights*, Columbia Human Rights Law Review, 1995 vol. 26, s. 765.

¹³ M. Mullen de Bolívar, *A Comparison of Protecting The Environmental Interests of Latin-American Indigenous Communities From Transnational Corporations Under International Human Rights and Environmental Law*, 1998 vol. 8, s. 141.

¹⁴ M. T. Acevedo, *The Intersection of Human Rights and Environmental Protection in The European Court of Human Rights*, New York University Environmental Law Journal, 2000 vol. 8, s. 456.

¹⁵ M. T. Acevedo, *The Intersection...*, s. 456.

¹⁶ S. H. Bitensky, *Spare The Rod, Embrace Our Humanity: Toward a New Legal Regime Prohibiting Corporal Punishment Of Children*, University of Michigan Journal of Law Reform, 1998 vol. 31, s. 404.

Ochrona przed karami cielesnymi, wynikająca z prawa do prywatności stanowi jednak samodzielną podstawę prawną, bowiem koncepcja prywatności zawiera poszanowanie integralności cielesnej człowieka¹⁷.

Oprócz art. 11 na ochronę prywatności przewidzianą przez Amerykańską Konwencję Praw Człowieka składają się także normy zamieszczone art. 13 ust. 2 lit. a, który stanowi, iż korzystanie z prawa do wolności myśli i wypowiedzi „nie będzie poddane uprzedniej cenzurze, ale będzie nakładać odpowiedzialność, która będzie wyraźnie określona prawem, w zakresie niezbędnym do zapewnienia do poszanowania praw i dobrego imienia innych; [...]”¹⁸.

1. 2. Prawo do odpowiedzi

Szczególnym środkiem ochrony, który może znaleźć zastosowanie w przypadku naruszenia prawa do prywatności jest uregulowane w art. 14 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka prawo do odpowiedzi (*right to reply*). Jest ona charakterystyczna dla amerykańskiego systemu ochrony praw człowieka, regulacji tych bowiem nie zawiera Europejska Konwencja Praw Człowieka. Artykuł 14 stanowi w ust. 1 „każdy pokrzywdzony przez niedokładne lub obraźliwe stwierdzenie lub idee, przekazane ogólnie społeczeństwu za pośrednictwem legalnie funkcjonującego środka przekazu, ma prawo do odpowiedzi lub sprostowania przy użyciu tego samego środka przekazu, na takich samych warunkach określonych przez prawo”. Sprostowanie lub odpowiedź w żadnym razie nie uwalnia od innego rodzaju odpowiedzialności (ust. 2)¹⁹. Ustęp 3 przewiduje, iż dla „skutecznej ochrony honoru i dobrego imienia, każda publikacja oraz każde przedsięwzięcie prasowe, kinemato-

¹⁷ G. Van Bueren, *The International Law on the Rights of the Child, International Studies in Human Rights*, 1995 vol. 35, s. 251. Cyt. za S. H. Bitensky, *Spare...*, przypis 280.

¹⁸ Art. 13. ust. 2 lit a. “The exercise of the right provided for in the foregoing paragraph (freedom of thought and expression) shall not be subject to prior censorship but shall be subject to subsequent imposition of liability, which shall be expressly established by law to the extent necessary to ensure: a. respect for the rights or reputations of others (...).” <http://www.cidh.org/Basicos/basic3.htm> (04.01.2006). Tekst polski – *Prawa Człowieka. Dokumenty Międzynarodowe*, opracowanie i przekład B. Gronowska, T. Jasudowicz, C. Mik, Toruń 1993, s. 294.

¹⁹ Art. 14: “1. Anyone injured by inaccurate or offensive statements or ideas disseminated to the public in general by a legally regulated medium of communication has the right to reply or to make a correction using the same communications outlet, under such conditions as the law may establish.

graficzne, radiowe i telewizyjne będzie miało osobę odpowiedzialną, której nie chronią immunitety lub specjalny przywilej”.

Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka, na mocy uprawnień określonych w art. 64 ust. 1 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, na wniosek rządu Kostaryki wydał opinię zawierającą wykładnię znaczenia artykułu 14.²⁰ W opinii tej wskazano na związek między uregulowaniami zawartymi w artykule 13 ust. 2 lit. a (ograniczenia prawa do wolności myśli i wypowiedzi w razie naruszenia prawa do dobrego imienia) oraz art. 11 ust. 1 (poszanowanie honoru i uznanie godności) i art. 11 ust. 3 (ochrona przed atakami na honor i dobre imię jednostki) a prawem do odpowiedzi w przypadku rozpowszechniania niedokładnych lub obraźliwych stwierdzeń lub idei. Opinia wyraźnie wymienia możliwość zastosowania tego środka prawnego tylko do art. 11 ust. 1 i ust. 3, jednak w literaturze spotyka się także poglądy, iż prawo do odpowiedzi ma zastosowanie w przypadku naruszenia „uczuć i prywatności istoty ludzkiej”, co oznaczałoby także możliwość jego zastosowania w przypadku naruszenia dóbr chronionych przez art. 11 ust. 2²¹. Zastosowanie tej regulacji można znaleźć także na gruncie prawa wewnętrznego. Za przykład służyć może orzeczenie Sądu Najwyższego Argentyny – w sprawie *Ekmekdjian v. Sofovich* (1992)²² uznano, iż poszkodowanemu przysługuje prawo do odpowiedzi nie tyle na mocy konstytucyjnych postanowień, ale poprzez bezpośrednie zastosowanie art. 14 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka. Sąd Najwyższy wskazał, iż prawo do odpowiedzi stanowi nie tylko prawną gwarancję ochrony wolności wypowiedzi czy wolności prasy, lecz także „godności, honoru, uczuć i prywatności”²³.

2. The correction or reply shall not in any case remit other legal liabilities that may have been incurred.

3. For the effective protection of honor and reputation, every publisher, and every newspaper, motion picture, radio, and television company, shall have a person responsible who is not protected by immunities or special privileges.” <http://www.cidh.org/Basicos/basic3.htm> (04.01.2006). Zob. tekst polski – *Prawa Człowieka.*, s. 294.

²⁰ Zob. *Enforceability of the Right to Reply or Correction* (Arts. 14(1), 1(1) and 2 American Convention on Human Rights), Advisory Opinion OC-7/86 [1986] IACHR 1 (29 September 1986).

²¹ N. Salimipour, *Note and Comment: The Challenge of Regulating Hate and Offensive Speech on the Internet*, *Southwestern Journal of Law and Trade in the Americas*, 2001-2002 vol. 8, s. 406.

²² *Ekmekdjian v. Sofovich*, 315 Fallos 1492 (1992).

²³ Zob. szczegółowa analiza tego rozstrzygnięcia w: L. Patricios, *Ekmekdjian v. Sofovich: The Argentine Supreme Court Limits Freedom of the Press With a Self-Executing Right of Reply*, *University of Miami Inter-American Law Review*, 1993 vol. 24, s. 541.

1.3. Zawieszenie gwarancji i zakres ograniczeń prawa do prywatności

Artykuł 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka nie zawiera normy podobnej do zamieszczonej w art. 8 ust. 2 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, określającej przypadki, w razie zaistnienia których ingerencja władzy publicznej w korzystanie z prawa do prywatności jest dopuszczalna, jeżeli są one „zgodne z prawem i konieczne w demokratycznym społeczeństwie ze względu na interesy bezpieczeństwa narodowego, bezpieczeństwa publicznego lub dobrobytu gospodarczego kraju, zapobieganie zamieszkom lub przestępczości, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych”.

Generalna reguła art. 30 ust. 2 Amerykańskiej Konwencji dotycząca ograniczeń praw i wolności, a odnosząca się także do prawa do prywatności, stanowi, iż „prawa każdej osoby są ograniczone prawami innych osób, bezpieczeństwem ogółu oraz słusznymi wymogami ogólnego dobrobytu w społeczeństwie demokratycznym”²⁴.

Regulacje dotyczące zakresu ograniczeń, którym może podlegać korzystanie lub wykonywanie praw lub wolności uznanych przez Amerykańską Konwencję zawiera także art. 30 stanowiąc, iż nałożone ograniczenia „nie mogą być stosowane inaczej, jak zgodnie z ustawami uchwalonymi w interesie ogólnym oraz zgodnie z celem, dla którego takie ograniczenia zostały ustanowione”²⁵.

Wspomniana wcześniej norma w art. 32 ust. 2 Amerykańskiej Konwencji, ograniczająca prawa człowieka w zwykłych warunkach. Jeśli jednak zaistnieją okoliczności szczególne i te ograniczenia okażą się niewystarczające może zostać zastosowana norma art. 27²⁶. Przewiduje on zawieszenie gwarancji niektórych praw i wolności stanowiąc, iż „w czasie wojny, niebezpieczeństwa publicznego bądź innej wyjątkowej sytuacji, która zagraża niepodległości lub bezpieczeństwu Państwa – Strony, może ono podjąć środki uchylające jego zobowiązania wynikające z niniejszej Konwencji, w zakresie i na czas ściśle wymagany koniecznością sytuacji, z zastrzeżeniem, że takie środki nie są niezgodne z innymi zobowiązaniami państwa wynikającymi z prawa międzynarodowego oraz nie pociągają za sobą dyskryminacji ze

²⁴ Zob. *Prawa Człowieka...*, s. 299.

²⁵ *Prawa Człowieka...*, s. 298.

²⁶ R. E. Norris, P. D. Reiton, *The Suspension of Guarantees: A Comparative Analysis of the American Convention on Human Rights and the Constitutions of the States Parties*, *American University Law Review*, 1980-1981 vol. 30, s. 194.

względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub pochodzenie społeczne”. Prawo do prywatności nie znalazło się pośród artykułów, wymienionych w dyspozycji art. 27 ust. 2, których stosowanie nie może zostać zawieszono²⁷. Na państwo korzystające z prawa do zawieszenia gwarancji nałożony został obowiązek niezwłocznego poinformowania innych państw, będących stronami Amerykańskiej Konwencji, za pośrednictwem Sekretarza Generalnego Organizacji Państw Amerykańskich, o postanowieniach, których stosowanie zawiesza, przyczynach uzasadniających zawieszenia oraz czasie trwania takiego zawieszenia (art. 27 ust. 3).

2. Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka

Jednym z organów badających przestrzeganie praw człowieka na terytoriach państw członkowskich OPA i rekomendujących ich rządów podejmowanie konkretnych kroków dla rozwiązywania problemów związanych z prawami człowieka jest Międzyamerykańska Komisja Praw Człowieka. Komisja została wyposażona w możliwość wykorzystania dwóch mechanizmów pozwalających na zbadanie przestrzegania praw człowieka. Pierwszym jest sporządzanie raportów ogólnej sytuacji w dziedzinie realizacji praw jednostki w poszczególnych krajach, zawierających analizę normatywnych regulacji dotyczących tego przedmiotu i analizę stanu faktycznego ich przestrzegania. Drugą formą kontroli przestrzegania praw jednostki jest skarga indywidualna. Skarga może dotyczyć naruszenia praw, gwarantowanych przez Amerykańską Konwencję Praw Człowieka (w przypadku gdy państwa, przeciw którym jest ona skierowana, są stronami Konwencji) albo Amerykańską Deklarację Praw i Obowiązków Człowieka (dotyczy to wszystkich państw członkowskich OPA, bez względu na to czy są one członkami Konwencji)²⁸.

²⁷ Art. 27 ust. 2 stanowi, iż postanowienie ust. 1 „nie upoważnia do jakiegokolwiek zawieszenia stosowania następujących artykułów: Artykułu 3 (prawo do osobowości prawnej), Artykułu 4 (prawo do życia), Artykuł 5 (prawo do ludzkiego traktowania), Artykułu 6 (wolność od niewolnictwa), Artykułu 9 (wolność od praw ex post facto), Artykułu 12 (wolność sumienia i wyznania), Artykułu 17 (prawa rodziny), Artykułu 18 (prawo do nazwiska), Artykułu 19 (prawa dziecka), Artykułu 20 (prawo do obywatelstwa) oraz do Artykułu 23 (prawo do udziału w rządach), a także zasadniczych gwarancji sądowych dla ochrony takich praw.” Zob. *Prawa Człowieka...*, s. 297–298.

²⁸ Zob. art. 41 i art. 44 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka. Tekst polski w: *Prawa Człowieka...*, s. 300 i 301.

Stosunkowo największa ilość spraw rozpatrywanych przez Komisję dotyczy naruszenia prawa w dwóch zasadniczych dziedzinach: pogwałcenie praw przeciw osobie (art. 4 – prawo do życia, art. 5 – prawo do ludzkiego traktowania, art. 7 – prawo do wolności osobistej) oraz naruszenia praw proceduralnych (art. 8 – prawo do słusznej rozprawy, art. 25 – prawo do sądowej ochrony). Duża liczba skarg dotyczy także naruszenia postanowień art. 1 ust. 1 – obowiązku poszanowania praw. W przypadku skarg dotyczących naruszeń prawa do wolności od niewolnictwa i poddaństwa (art. 6), prawa do zgromadzania się (art. 15) i wolności zrzeszania się (art. 16), prawa do własności (art. 21), prawa do swobody poruszania się i zamieszkania (art. 22) Komisja nie wykształciła określonego modelu ich rozpatrywania²⁹. Naruszenie prawa do prywatności nie należy do często rozpatrywanych przez Komisję spraw (do tej grupy należą także prawo do wolności sumienia i religii – art. 12, prawo do wolności myśli i wyrażania opinii – art. 13, prawo do równej ochrony – art. 24)³⁰. Jest to sytuacja odmienna niż ta, która ma miejsce w Europie czy Stanach Zjednoczonych, gdzie naruszenia tych praw często były przedmiotem rozstrzygnięć Europejskiego Trybunału Praw Człowieka czy Sądu Najwyższego USA³¹.

Komisja orzekła naruszenie prawa do prywatności w kilku sprawach. W sprawie *Ita Ford et al.* (1983)³² rozpatrywała sprawę zatrzymanych na terenie Salwadoru przez władze tego państwa, czterech kobiet, obywaterek amerykańskich, których spalone zwłoki znalezione zostały przez miejscową ludność. Kobiety zostały wcześniej brutalnie zgwałcone. Orzeczono naruszenie art. 4 (prawa do życia), art. 5 (prawa do ludzkiego traktowania), art. 11 (prawa do prywatności) oraz obowiązku poszanowania praw przewidzianego w art. 1 ust. 1. Naruszenie zawartych w art. 11 ust. 1 i ust. 3 prawa do poszanowania godności i honoru zostało orzeczone w sprawie *Marii Dolores*

²⁹ R. J. Wilson, *Inter-American Commission on Human Rights: Individual Case Resolutions*, The American University Journal of Law and Policy, 1994 vol. 10, s. 19, tekst artykułu dostępny także na stronach internetowych <http://www1.umn.edu/humanrts/iachr/first.html> (04.01.2006). Opracowana analiza działań Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka dotyczy lat 1968–1994.

³⁰ Do 1994 r. Komisja nie dopatrzyła się naruszenia tych praw.

³¹ R. J. Wilson, *Inter-American.*, <http://www1.umn.edu/humanrts/iachr/first.html> (04.01.2006).

³² *Ita Ford et al.*, resolution no. 17/83, case 7575, 30.06.1983, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1982–1983, (OEA/ser. L/V/II.61, doc. 22 rev. 1, 1983).

Rivas Quintanilla (1994),³³ dotyczącej odpowiedzialności Salwadoru za dokonane na jego terenie przestępstwo gwałtu na 7-letnim dziecku. Oprócz prawa do prywatności naruszone zostały prawo do integralności fizycznej, psychicznej i moralnej (art. 5 ust. 1), prawa dziecka (art. 19) oraz prawo do sądowej ochrony (art. 25). Komisja uznała także naruszenie art. 11 ust. 1 poprzez pogwałcenie prawa człowieka do godności w przypadku *Alejandro Piche Cuca* (1993)³⁴, dotyczącym przymusowej rekrutacji do armii przeprowadzonej na terenie państwa Gwatemali.

W sprawie *Comadres* (1996)³⁵ Komisja stwierdziła, iż ochrona przed naruszeniem „prawa do bycia wolnym od samowolnych i niewłaściwych naruszeń” na mocy art. 11 przysługuje jednostce organizacyjnej; w tym przypadku komitetowi oferującemu wsparcie rodzinom zaginionych osób (*Comrades*). Naruszenie polegało na bezprawnym wtargnięciu i przeszukaniu siedziby komitetu.

W sprawie *X and Y* (1996)³⁶, dotyczącej rewizji intymnych części ciała dokonywanych przez personel zakładu karnego, której poddanie się było warunkiem uzyskania zgody przez żonę i córkę więźnia na widzenie z nim, Komisja stwierdziła naruszenie prawa do prywatności i przedstawiła wykładnię znaczenia zawartych w art. 11 Amerykańskiej Konwencji norm prawa międzynarodowego. Normy te przewidują ochronę nie tylko przed ujawnieniem określonych prywatnych informacji, ale także przed naruszeniem fizycznej i psychicznej integralności osoby ludzkiej. Ponadto odnoszą się one nie tylko do ochrony przed naruszeniami ze strony władzy publicznej, ale nakładają na państwo obowiązek przyjęcia odpowiedniego ustawodawstwa, które umożliwi efektywne stosowanie norm art. 11. Uznano, iż prawo do prywatności oznacza ochronę sfery aktywności jednostki, do której prawo wyłączne przysługuje tylko jej samej i której żaden inny podmiot nie może naruszać. W tym znaczeniu pozostałe gwarancje Amerykańskiej Konwencji,

³³ *Maria Dolores Rivas Quintanilla*, report no. 6/94, case 10.772, 01.02.1994, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1993 (OEA/ser. L/V/II.85, doc. 9 rev., 1994).

³⁴ *Alejandro Piche Cuca*, report no. 36/93, case 10.975, 06.10.1993, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1993 (OEA/ser. L/V/II.85, doc. 9 rev., 1993).

³⁵ *Comadres*, report 13/96, case 10.948, 01.03.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1995 (OEA/Ser.L/V/II.91, Doc. 7 rev., 1996).

³⁶ *X and Y*, report 38/96, case 10.506, 15.10.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1996 (OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev., 1997).

nie tylko art. 11, chronią „świętość osoby ustanawiając sfery prywatności” (*zones of privacy*). Artykuł 11 ust. 2 stanowi zakaz ingerencji „arbitralnych lub niedozwolonych” (*arbitrary or abusive*) w prawo do prywatności. To postanowienie wskazuje na wymóg legalności, który powinien być spełniony w razie ograniczeń praw chronionych przez Konwencję i specjalne zobowiązanie państwa do ochrony przed „arbitralnymi lub niedozwolonymi” naruszeniami. Termin „arbitralna ingerencja” odnosi się do pojęcia niesprawiedliwych, nieprzewidywalnych i niezasadnionych działań. Zgodność z prawem przeszukań i rewizji musi być zanalizowana pod względem ich konieczności, celowości i proporcjonalności w odniesieniu do prawa, które w związku z ich przeprowadzeniem zostanie ograniczone. W rozpatrywanej sprawie X i Y władza publiczna dopuściła się ponadto naruszenia „intymnych aspektów życia prywatnego kobiety”, które wywołało „głębokie uczucia wstydu i cierpienia”, a dokonanie ich wobec trzynastoletniego dziecka mogło spowodować poważne, trudne do oszacowania, szkody w jego psychice. Komisja wskazała, iż korzystanie z prawa do rodziny jest związane z koniecznością ochrony prywatności, godności i honoru, nawet jeśli jeden z członków rodziny przebywa w zakładzie karnym. Ograniczenie tych praw uzasadniać mogłoby tylko istnienie „szczególnie poważnej sytuacji” i „ściśle określonych okoliczności”, a także zdefiniowanie standardów, którym powinni podlegać urzędnicy państwowi w celu zagwarantowania legalności ich działań³⁷.

Za „arbitralne i niedozwolone” ingerencje w prawo do prywatności (art. 11 ust. 2) zostały uznane działania urzędników państwowych Gwatemali, polegające na poddaniu nadzorowi wszelkich czynności zakonniczki, obywatelki Stanów Zjednoczonych i przesyłaniu pod jej adresem listów z groźbami gdziekolwiek się znajdowała na terytorium państwa (sprawa *Dianna Ortiz*, 1996)³⁸. Uprawdzenie i poddanie je torturom naruszało normę art. 11 ust. 1 stanowiącą prawo do ochrony godności i honoru. Ponadto prawo do honoru i dobrego imienia zostało naruszone przez twierdzenia rządu, iż fabrykowała ona oskarżenia o swoim rzekomym porwaniu oraz podawanie informacji o jej współpracy z grupą mającą na celu zdyskredytowanie rządu Gwatemali.

³⁷ Zob. podobnie Europejski Trybunał Praw Człowieka w odniesieniu do art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w sprawie *X and Y v. The Netherlands*, application no. 89778/80, 26.03.1985, A. 91.

³⁸ *Dianna Ortiz*, report no. 31/96, case 10.5266, 16.10.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1996 (OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev., 1997).

Komisja uznała, iż powyższe informacje podawane do publicznej wiadomości przez rząd naruszały prawo do poszanowania honoru i dobrego imienia, pozostające pod ochroną Konwencji.

Naruszenie honoru i dobrego imienia stwierdzono w sprawie *Jose Francisco Gallardo* (1996)³⁹. Skarga dotyczyła szeregu bezprawnych działań, których przedmiotem był poszkodowany: gróźb, zastraszania, zatrzymania i uwięzienia na podstawie fałszywego oskarżenia, a także naruszającej art. 11 kampanii mającej na celu zniesławienie jego dobrego imienia. Celem kampanii było zdyskredytowanie poszkodowanego, pełniącego funkcję generała wobec armii wojskowej, poprzez działania polegające na dystrybucji materiałów (ulotek, listów, fotografii) zawierających tendencyjne i fałszywe informacje za pomocą środków masowego przekazu. Ponadto informacje te prezentowane były jako oficjalne komunikaty wydawane przez Sekretariat Obrony Narodowej Meksyku. Komisja uznała, iż ochrona godności i dobrego honoru pozostaje w związku z prawem każdej osoby do bycia uważanym za niewinną, dopóki jej wina nie zostanie udowodniona zgodnie z prawem (art. 8 ust. 2 Amerykańskiej Konwencji). Stąd oskarżanie i rozpowszechnianie informacji o popełnieniu nieudowodnionych poszkodowanemu czynów skutkuje naruszeniem jego prawa do poszanowania honoru, godności i dobrego imienia⁴⁰.

W sprawie *Raquel Martin de Mejia* (1996)⁴¹ Komisja powołując się na rozstrzygnięcie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka uznała, iż czyn wyczerpujący znamiona gwałtu poza naruszeniem prawa do fizycznej i psychicznej integralności, stanowi atak na godność człowieka. Ochrona godności, w powyżej przedstawionym znaczeniu, zawiera się w koncepcji ochrony życia prywatnego, obejmującej prawo do fizycznej i psychicznej integralności człowieka, i w konsekwencji ochronę jego życia seksualnego⁴². W omawianej sprawie stwierdzono naruszenie art. 11 ust. 1 (atak na honor i godność) oraz

³⁹ *Jose Francisco Gallardo*, report no. 43/96, Case 11.430,15.10.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1996 (OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7 rev., 1997).

⁴⁰ *Jose Francisco Gallardo.*, par. 72 - 77. Zob. także podobne rozstrzygnięcie w sprawie *Rodolfo Robles Espinoza and Sons*, report no. 20/99, case 11.317, 23.02.1999, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1998, (OEA/Ser.L/V/II.102, Doc. 6 rev., 1999).

⁴¹ *Raquel Martin de Mejia*, report no. 5/96, case 10.970, 01.03.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1995 (OEA/Ser.L./V/II.91, Doc. 7 rev., 1996).

⁴² *X and Y v. The Netherlands...* . Komisja powołała się także na stanowisko wyrażone w *Special Rapporteur against Torture*, przygotowanego w ramach Komisji Praw Człowieka

art. 11 ust. 2 (naruszenie życia prywatnego). Dokonano także pewnego rozróżnienia definicyjnego – wskazując, iż honor i godność podlegają ochronie w ramach szerszej koncepcji ochrony prawa do prywatności⁴³. W 2000 r. w rozstrzygnięciu w sprawie *Ana, Beatriz, and Celia González Pérez*⁴⁴ wskazano ponadto na rozwój niepokojącego zjawiska, polegającego na dokonywaniu gwałtu w celu poddania ofiary torturom podczas zatrzymań czy przesłuchań prowadzonych przez urzędników państwowych. W przedmiotowej sprawie stwierdzono, iż czyn gwałtu naruszający prawo do integralności fizycznej i psychicznej, stanowi naruszenie prawa do życia prywatnego ofiar gwałtu i ich rodzin powodując strach, wstyd i poniżenie, potęgowane przez ostracyzm społeczny, skutkiem czego była konieczność zmiany środowiska i miejsca zamieszkania.

W sprawie *Alan Garcia* (1995)⁴⁵ ochrona prywatności oparta została na dwu podstawach prawnych art. 11 i art. 8. Komisja uznała, iż ochrona miejsca zamieszkania i korespondencji jest gwarancją poszanowania prywatności oraz wskazała na związek regulacji zawartych w Amerykańskiej Konwencji z odpowiadającymi jej gwarancjami zamieszczonymi w Amerykańskiej Deklaracji Praw i Obowiązków Człowieka, których celem była ochrona prywatnego życia jednostki przed naruszeniami ze strony państwa.⁴⁶ Prawo do prywatności nie ma charakteru absolutnego i jego realizacja jest ograniczana przez prawo wewnętrzne, niemniej jednak wskazano, iż konieczne jest spełnienie podstawowych wymogów dla wyłączenia bezprawności naruszeń tych

ONZ (Commission on Human Rights, U.N., E/CN.4/1993/26, par. 580): “Rape is a particularly base attack against human dignity. Women are affected in the most sensitive part of their personality and the long-term effects are perforce extremely harmful, since in the majority of cases the necessary psychological treatment and care will not and cannot be provided.”

⁴³ “Said article (art. 11) specifies that a State must guarantee everybody protection of their honor and dignity, within the framework of a broader right, namely the right to privacy”. Zob. *Raquel Martin de Mejia*, report no. 5/96, case 10.970, 01.03.1996, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1995 (OEA/Ser.L/V/II.91, Doc. 7 rev., 1996).

⁴⁴ *Ana, Beatriz and Celia González Pérez*, report no. 53/01, case 11.565, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 2000 (OEA/Ser.L/V/II.111 Doc. 20 rev., 2000).

⁴⁵ *Garcia v. Peru*, report no. 1/95, case 11.006, 07.02.1995, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 1994 (OEA/Ser.L/V/II.88 Doc. 9 rev., 1995).

⁴⁶ Art. IX Right to inviolability of the home oraz Art. X Right to the inviolability and transmission of correspondence American Declaration of The Rights and Duties of Man, <http://www.cidh.oas.org/Basicos /basic2.htm> (04.01.2006).

dóbr chronionych. Należą do nich: uzyskanie nakazu rewizji wydanego przez kompetentne władze ze wskazaniem powodów jego wydania oraz określeniem miejsca i przedmiotów, które mają być poddane przeszukaniu. Mimo gwarancji w tym zakresie, zawartych w konstytucji Peru⁴⁷, w przedmiotowej sprawie doszło do naruszeń prawa do prywatności chronionego zarówno przez prawo wewnętrzne jak i prawo międzynarodowe poprzez bezprawne wtargnięcie w miejsce zamieszkania, przeszukania tam dokonane oraz konfiskatę prywatnych dokumentów.

Nienaruszalność miejsca zamieszkania, mimo że *expressis verbis* nie wymieniona, wynika także z proceduralnych gwarancji zawartych w art. 8 ust. 1 i 8 ust. 2 Amerykańskiej Konwencji – prawa do słusznej rozprawy⁴⁸. Konsekwencją takiej wykładni jest niedopuszczalność, ze względu na zakaz świadczenia przeciwko sobie, środków dowodowych w toczącym się postępowaniu, uzyskanych poprzez bezprawne przeszukania miejsca zamieszkania (*exclusionary rule*). W skardze wskazano, iż przeciwko Alanowi Garcia prowadzono postępowania karne o nielegalne posiadanie broni na podstawie dowodów nielegalnie uzyskanych. Komisja orzekła, iż nienaruszalność miejsca zamieszkania (*inviolability of domicile*) jest nie tylko gwarancją prawa

⁴⁷ Art. 2: Every individual has the right: [...]

7. to his honor and good reputation, personal and family privacy, and his own voice and image. Any person affected by inaccurate or injurious statements contained in any medium of social communication has the right to demand correction free of charge immediately and proportionate to the wrong, other legal responsibilities notwithstanding [...]

10. to the inviolability and secrecy of private documents and communications. Communications, telecommunications, or documents stemming therefrom may only be opened, seized, intercepted, or tapped with a bench warrant and all the guarantees set forth by law. Confidentiality must be maintained regarding all matters not related to the cause of the search. Private documents obtained in violation of this precept are legally inadmissible. Books, receipts, and accounting and administrative documents are subject to inspection or auditing by the proper authorities in accordance with the law. Any action taken involving them may not include their removal or seizure without a court order.” Zob. Constitution of the Republic of Peru, 1993 – tekst na stronie <http://www.idlo.int/texts/leg6577.pdf> (04.01.2006).

⁴⁸ Artykuł 8 (Prawo do słusznej rozprawy) “1. Każda osoba ma prawo do rozpatrzenia, z zachowaniem stosownych gwarancji i w rozsądnym czasie, przez właściwy, niezawisły i bezstronny trybunał ustanowiony wcześniej prawem, sprawy co do zasadności wysuwanego przeciwko niej wszelkiego oskarżenia o charakterze karnym lub co do określenia jej praw i obowiązków o charakterze cywilnym, pracowniczym, skarbowym lub jakimkolwiek innym. 2. Każda osoba oskarżona o przestępstwo ma prawo być uważana za niewinną dopóty, dopóki jej wina nie zostanie udowodniona zgodnie z prawem [...]”. Zob. w: *Prawa Człowieka...*, s. 292.

do prywatności, ale także gwarancją sprawiedliwości proceduralnej (*due process*) w zakresie w jakim chroni jednostkę przed bezprawnym przeszkaniem i użyciem przeciwko niej dowodów nielegalnie uzyskanych.

Rozstrzygając sprawę *Marii Eugenie Morales de Sierra* (2000)⁴⁹ Komisja wskazała, iż prawo do prywatności obejmuje „możliwość dążenia do rozwoju własnej osobowości i aspiracji, określania własnej tożsamości oraz definiowania swoich stosunków rodzinnych”. Skarga dotyczyła poszczególnych unormowań kodeksu cywilnego Gwatemali, który ze względu na płeć ograniczał prawa kobiet w związku małżeńskim. Skarżąca wskazała, iż regulacje prawa cywilnego ograniczały możliwość podejmowania przez nią codziennych decyzji dotyczących życia małżeńskiego, domowego, sprawowanie władzy rodzicielskiej oraz zarządu majątkiem. Podczas gdy relacje między małżonkami oparte były na wzajemnym szacunku, jej status w rodzinie, środowisku i społeczeństwie był określony poprzez zakres władzy męża, który na mocy prawa reprezentował współmałżonkę i małoletnie dzieci. Uzasadnieniem dla wymienionych w skardze regulacji kodeksu cywilnego miała być ochrona rodziny. Komisja nie dopatrzyła się jednak związku pomiędzy tym ustawodawstwem a zamierzonym celem. Stwierdziła natomiast, iż skutkiem ich obowiązywania było podporządkowanie i dyskryminacja jednego z małżonków, a także pozbawienie kobiet pozostających w związku małżeńskim wolności w zakresie wyboru i dążenia do osobistego rozwoju, co w odniesieniu do życia zawodowego oznaczało pozbawienie kobiet równego prawa w zakresie nawiązywania stosunków pracy i korzystania z prawa do samostanowienia.

3. Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka

Istotne funkcje przestrzegania postanowień Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka powierzone zostały Międzyamerykańskiemu Trybunałowi Praw Człowieka⁵⁰. W przypadku gdy sprawa tocząca się przed Międzyamerykańską Komisją Praw Człowieka nie zakończy się zawarciem porozumienia między stronami lub zastosowaniem się danego państwa w pełni do zaleceń

⁴⁹ *María Eugenia Morales de Sierra*, report no 4/01, case 11.625, 19.01.2001, Annual Report of The Inter-American Commission On Human Rights 2000, OEA/Ser./L/V/II.111 doc. 20 rev., 2001).

⁵⁰ Na temat organizacji, kompetencji i funkcjonowania Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka zob. w: T. Buergenthal, *The Inter-American Court of Human Rights*, American Journal of International Law, 1982 vol. 76, s. 231.

Międzypaństwowej Komisji sformułowanych w raporcie to wówczas Komisja lub państwo, przeciwko któremu skierowano skargę może przekazać sprawę do Międzypaństwowej Komisji Trybunału Praw Człowieka⁵¹.

Naruszenie prawa do prywatności rzadko jest podstawą skarg indywidualnych, stąd Trybunał nie wykształcił określonego modelu ich rozstrzygnięcia czy wykładni użytych w art. 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka norm. Najczęściej przedmiotem spraw rozpatrywanych przez Trybunał jest naruszenie prawa do życia, prawa do integralności osobistej, prawa do wolności osobistej, prawo do sprawiedliwej rozprawy, prawo do ochrony prawnej a także prawo do równej ochrony prawnej. Oczekuje się, iż przyszłości również model ochrony prawa do prywatności zostanie przez Trybunał określony⁵². W literaturze przedmiotu podkreśla się, iż wpływ na taką sytuację ma natura i powaga występujących w Ameryce Łacińskiej zagrożeń prawa do życia oraz innych, często mających miejsce naruszeń: tortur, porwań⁵³. W odróżnieniu od systemu amerykańskiego wskazuje się na szeroką ochronę prawa do prywatności w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka czy w orzecznictwie Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych⁵⁴.

Wydaje się jednak, iż zagrożenie i naruszenie innych praw gwarantowanych przez Amerykańską Konwencję Praw Człowieka nie powinno stanowić o braku określonego modelu ochrony prywatności, tym bardziej, iż w państwach kontynentu amerykańskiego dochodzi do poważnych naruszeń prawa do prywatności. Do takich wniosków prowadzi analiza opracowanego przez Międzypaństwową Komisję Praw Człowieka „Status kobiet w Amerykach” wskazującego na naruszenia art. 11 w zakresie praw reprodukcyjnych kobiet i to zarówno na etapie stanowienia prawa – brak regulacji prawnych dotyczących tej materii, jak i jego wykonywania – brak fachowego personelu w zakresie służby medycznej oraz odpowiednich warunków, w których świadczenia medyczne są wykonywane. Ponadto odnotowano poważne naruszenia w zakresie sfery seksualnej –

⁵¹ Art. 51 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka. Tekst polski [w:] *Prawa Człowieka. Dokumenty Międzynarodowe...*, s. 304.

⁵² A. A. Cançado Trindade, *Current State and Perspectives of The Inter-American System of Human Rights Protection at The Dawn of The New Century*, Tulane Journal of International and Comparative Law, 2000 vol. 8, s. 23 oraz przyp. 60.

⁵³ H. G. Espiell, *La Convencion Americana y la Convencion Europea de Derechos Humanos. Analisis Comparativo*, Editorial Juridica de Chile, Santiago de Chile 1991, s. 99.

⁵⁴ H. G. Espiell, *La Convencion*, s. 99. Zob. także R. J. Wilson, *Inter-American...*, <http://www1.umn.edu/humanrts/iachr/first.html> (04.01.2006).

przestępstwa gwałtu, które równocześnie konstytuują naruszenie prywatności, przestępstwa przemocy domowej wobec kobiet i ich statusu w rodzinie, które równocześnie stanowią naruszenie chronionej przez prawo do prywatności wolności w zakresie kształtowania stosunków rodzinnych⁵⁵.

Wskazuje się, iż odmiennie niż w przypadku systemu ochrony praw człowieka na podstawie Europejskiej Konwencji, w którym wykładnia art. 8 dotyczącego ochrony prywatności służy ochronie środowiska naturalnego człowieka, art. 11 Amerykańskiej Konwencji raczej nie stanowi podstawy skarg o naruszenie prawa do ochrony środowiska⁵⁶.

Odmienne niż w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, gdzie istnieje bogate orzecznictwo odnoszące się do praw homoseksualistów (art. 8), w przypadku międzyamerykańskiego systemu ochrony praw człowieka temat ten jest niemal w ogóle nie podejmowany⁵⁷, mimo istnienia poważnych naruszeń praw osób o orientacji homoseksualnej zarówno w sferze stanowienia prawa⁵⁸ jak i braku działań państwa zmierzających w kierunku zabezpieczenia tych praw⁵⁹. Poważne zagrożenie stanowi bezkarność

⁵⁵ *Report of The Inter-American Commission on Human Rights on The Status of Women in The Americas*, OEA/Ser.L/V/II.100, Doc. 17, 13 October 1998.

⁵⁶ M. T. Acevedo, *The Intersection of Human Rights and Environmental Protection in The European Court of Human Rights*, New York University Environmental Law Journal, 2000 vol. 8, s. 456.

⁵⁷ Wniesiona 18 maja 1996 r. przed Międzyamerykańską Komisję Praw Człowieka sprawa przeciw Republice Kolumbii dotycząca naruszenia m. in. prawa do prywatności na mocy art. 11 Amerykańskiej Konwencji przez zakaz odwiedzania oskarżonej przez jej partnerkę. Państwo uznało, iż zakaz takich wizyt jest konieczny ze względu na skutek, jaki mogłyby spowodować wizyty w reżimie wewnętrznej dyscypliny więziennej, wskazując, iż w kulturze Ameryki Łacińskiej istnieje mała tolerancja dla praktyk homoseksualnych. Ze względu na prawdopodobieństwo naruszenia Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, w tym art. 11, Komisja uznała skargę za dopuszczalną i zdecydowała o kontynuacji merytorycznej analizy sprawy w zakresie naruszenia 11 ust. 2. *Marta Lucia Alvarez Giraldo v. Colombia*, report 71/99, case 11.656, 04.05.1999, Annual Reports of The Inter-American Commission on Human Rights 1999 (OEA/Ser.L/V/II.106 Doc. 6 1999).

⁵⁸ Np. Prawo zakazywało istnienia organizacji walczących o prawa homoseksualistów w Argentynie zob. D. Y. Rist, *Homosexuals and Human Rights*, The Nation, 1990 vol. 250, s. 482 i 483, cytując za R. A. Ermanski, *A Right to Privacy for Gay People under International Human Rights Law*, Boston College International and Comparative Law Review, 1992 vol. 15, s. 141 i przypis 2.

⁵⁹ *Marta Lucia Alvarez Giraldo v. Colombia*, report no. 71/99, case 11.656, 04.05.1999, Annual Reports of The Inter-American Commission on Human Rights 1999 (OEA/Ser.L/V/II.106 Doc. 6 rev. 1999).

działań dokonywanych przez tzw. *Death Squads*, grupy dokonujące samosądów podczas akcji tzw. „społecznych czystek” (*social cleansing*) w tym zabójstw, gwałtów czy pobic w celu „wylimitowania niepożądanych elementów ze społeczeństwa”⁶⁰. Bardzo często są one wymierzone przeciw osobom o orientacji homoseksualnej. Przypadki takie mają miejsce w wielu krajach kontynentu amerykańskiego, m. in.: w Boliwii⁶¹, Kolumbii⁶², Gwatemali⁶³, Salwadorze⁶⁴ i są szeroko relacjonowane przez prasę i organizacje zajmujące się ochroną praw człowieka⁶⁵.

Mimo wagi, jaką przypisuje się na gruncie Amerykańskiej Konwencji ochrony honoru i godności brak w orzecznictwie Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka i Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka rozstrzygnięć zajmujących się problemem konfliktu między prawem do wolności słowa i prasy a zniesławieniem czy naruszeniem prawa do prywatności. Przypuszczalnie jednak, wobec rozwoju prawa do wolności słowa i prasy w państwach Ameryki Łacińskiej⁶⁶, zagadnienie to może stać się w przyszłości przedmiotem orzecznictwa tych organów⁶⁷. Postuluje się, iż wówczas organy kontrolujące przestrzeganie praw człowieka w systemie międzyamerykańskim powinny korzystać z modelu ochrony wykształconego przez Europejski Trybunał Praw Człowieka oraz Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych i zaadoptować te rozwiązania, które odpowiadać będą specyficznym potrzebom państw Ameryki Łacińskiej w szczególnym dla nich okresie rozwijania ustroju

⁶⁰ Zob. np. Washington Post 11/25/1991, s. A2.

⁶¹ Washington Post 11/25/1991, s. A2.

⁶² Zob. np. Washington Times, 3/16/1994, s. A15

⁶³ A. Reding, *Guatemala must confront its legacy of genocide*, Miami Herald, 6 May 1998, s. 17A.

⁶⁴ D. Payne, El Salvador, *Re-emergence Of “Social Cleansing” Death Squads*, Answers and Questions Series [QA/SLV/99.001], March 1999, INS Resource Information Center, s. 5.

⁶⁵ Zob. The Magnus Hirschfeld Center for Human Rights i działania podjęta w związku z łamaniem praw osób o orientacji homoseksualnej na Kostaryce; <http://www.angelfire.com/nj/hirschfeldcentre> (04.01.2006), a także w: Around the World, Advocate, październik 1995, s. 14 i 15. Cytuję za J. D. Wilets, *Using International Law to Vindicate The Civil Rights of Gays and Lesbians in United States Courts*, Columbia Human Rights Law Review, 1995 vol. 27, przyp. 60.

⁶⁶ V. Krsticevic, *How Inter-American Human Rights Litigation Brings Free Speech to The Americas*, Southwestern Journal of Law and Trade in the Americas, 1997 vol. 4, s. 209 i n.

⁶⁷ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation, Comment: The Free Press, And Latin America: A Roadmap For The Inter-American Court Of Human Rights And Emerging Democracies*, University of Miami Inter-American Law Review, 1998 vol. 30, s. 205.

demokratycznego⁶⁸. Adoptowanie rozwiązań przyjętych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka ma długą tradycję w systemie międzyamerykańskim. W zakresie ochrony honoru i dobrego imienia przed zniesławieniem postuluje się przyjęcie rozróżnienia na informacje oparte na weryfikowalnych faktach, sądy ocenne oraz informacje, które nie są oparte na weryfikowalnych faktach i które powodują naruszenie dobrego imienia poszkodowanego⁶⁹. Ponadto należy brać pod uwagę, czy rozpowszechniane informacje dotyczą osoby publicznej oraz czy dotyczą one sfery prywatnej czy zakresu działalności publicznej. Model ochrony jednostki przed naruszeniem jej dobrego imienia i honoru, wykształcony przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w precedensowych orzeczeniach w sprawach: *Sunday Times v. Wielka Brytania* (1979)⁷⁰, *Oberschlick v. Austria* (1991)⁷¹, *Lingens v. Austria* (1986)⁷² daje zasadnicze wskazówki dla formułowania ochrony w tym zakresie na kontynencie amerykańskim.

Również orzecznictwo dotyczące ochrony przed zniesławieniem Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych może stanowić bogate źródło inspiracji dla Międzyamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka na płaszczyźnie rozwiązań prawnych. Ponadto wskazuje się, iż korzystanie z takich rozwiązań może pozytywnie wpłynąć na rozwój ustroju demokratycznego w państwach Ameryki Łacińskiej⁷³. W zakresie zaadoptowania rozwiązań prawnych Sądu Najwyższego postuluje się przyjęcie, w trakcie dokonywania oceny czy doszło do zniesławienia, standardów dotyczących „rzeczywistej złej woli” (*actual malice*) sprawcy naruszenia oraz bogatego orzecznictwa dotyczącego definicji osób publicznych. Poza tym skorzystanie z doświadczeń orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych daje możliwość uniknięcia decyzji, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na istnienie publicznej debaty, warunkowanej przez wolność wypowiedzi i niezbędnej dla rozwoju ustroju demokratycznego⁷⁴. Wskazuje się zwłaszcza na modelowe rozwiązania w sprawie *New York Times Co. v. Sullivan* (1964)⁷⁵, *Gertz v. Robert*

⁶⁸ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 206.

⁶⁹ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 214 i 215.

⁷⁰ *The Sunday Times(1) v. The United Kingdom*, application no. 6538/74, 26.04.1979, A30.

⁷¹ *Oberschlick v. Austria*, application no. 11662/85, 23.05.1991, A204.

⁷² *Lingens v. Austria*, application no. 9815/82, 08/07/1986, A103.

⁷³ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 215.

⁷⁴ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 215.

⁷⁵ *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U.S. 254 (1964).

Welch (1974)⁷⁶ czy *St. Amant v. Thomason* (1968)⁷⁷. W ostatniej z powołanych wyżej spraw Sąd rozwinął koncepcje metod weryfikacji zaistnienia „rzeczywistej złej woli” uznając, iż dla jej zaistnienia konieczne są dostateczne dowody, które pozwolą na stwierdzenia, iż sprawca deliktu faktycznie miał poważne wątpliwości co do prawdziwości faktów, które rozpowszechniał. „Rzeczywista zła wola” istnieje natomiast w przypadku „sfabrykowanych informacji”, „efektów dziennikarskiej wyobraźni” czy też w razie oparcia publikacji na informacjach uzyskanych od anonimowych rozmówców. Analiza tego rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego daje podstawę do wyróżnienia informacji prawdziwych, informacji fałszywych oraz informacji, co do których istniały pewne wątpliwości co do ich prawdziwości ale nie można tych wątpliwości zakwalifikować jako „poważnych”. Do naruszenia dobrego imienia dochodzi tylko wówczas gdy sprawca miał świadomość fałszywości publikowanych informacji lub „poważne wątpliwości co do ich prawdziwości”. Wydaje się, iż tak szeroka ochrona wolności wypowiedzi, skutkująca ograniczeniem praw do ochrony przed zniesławieniem nie jest możliwa do zaadoptowania przez Międzypaństwowy Trybunał Praw Człowieka (odnośnie braku naruszenia w przypadku publikacji informacji, co do których nie ma „poważnych wątpliwości” co do ich prawdziwości). W tym zakresie postuluje się raczej przyjęcie standardów wypracowanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka⁷⁸. Odnośnie konieczności zdefiniowania zwrotu „osoba publiczna” postuluje się zarówno korzystanie z doświadczeń Europejskiego Trybunału jak i orzecznictwa Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych, choć jak się wskazuje amerykańska definicja jest zbyt szeroka – w Ameryce Łacińskiej debata dotycząca wolności wypowiedzi odnosi się niemal wyłącznie do przedstawicieli władzy publicznej i polityków⁷⁹.

Korzystanie z doświadczeń Stanów Zjednoczonych postulowane jest także w zakresie priorytetowej ochrony wolności wypowiedzi w razie, gdy warunkuje ona publiczną debatę dotyczącą ważnych społeczno – politycznych

⁷⁶ *Gertz v. Robert Welch, Inc.*, 418 U.S. 323 (1974).

⁷⁷ *St. Amant v. Thompson*, 390 U.S. 727 (1968).

⁷⁸ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 227.

⁷⁹ W orzecznictwie Sądu Najwyższego pojęcie „osoby publicznej” odnoszone jest także do np. trenera piłki nożnej; zob. w: *Curtis Pub. Co. v. Butts*, 388 U.S. 130 (1967). Oznacza to, iż osobą publiczną jest nie tylko przedstawiciel władzy publicznej czy polityk. E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 219.

zagadnień. Szczegółowej kontroli powinny zostać poddane regulacje odnoszące się np. do zakazu publikacji udowodnionych naruszeń dokonanych przez osoby publiczne⁸⁰. Wydaje się, iż w tym kierunku podąża Międziamerykańska Komisja Praw Człowieka, która w sprawie *Francisco Martorell v. Chile* (1996) stwierdziła, iż zakaz dystrybucji i sprzedaży książki, która zawierała informacje o przestępstwach popełnionych przez „szanowanych obywateli chilijskich” i ambasadora Argentyny w Chile narusza wolność wypowiedzi. Rząd Chile argumentował, że zakaz dystrybucji i sprzedaży tej książki jest zgodny z postanowieniami Amerykańskiej Konwencji ochronę honoru i nie stanowią naruszenia wolności wypowiedzi. Ponadto rząd argumentował, iż „w odróżnieniu od Amerykanów Chilijczy cy cenią honor wyżej niż wolność wypowiedzi”⁸¹. Komisja nie przychyliła się do tej argumentacji uznając międzynarodową odpowiedzialność Chile za naruszenie art. 13 Amerykańskiej Konwencji.

Równocześnie z postulatami korzystania z dorobku i metodologii dotyczącej znieśławienia Sądu Najwyższego Stanów Zjednoczonych podkreśla się, iż kompetencje, w które Sąd ten jest wyposażony pozwalają na tworzenie prawa oraz, że jako sąd w ramach struktury wewnętrznej państwa nie bierze pod uwagę specyficznych problemów, jakie mogą pojawić się na płaszczyźnie międzynarodowej. Zaznacza się także, iż zarówno rola tego Sądu wynikająca z kompetencji jak i szacunek, z jakim traktowane są jego rozstrzygnięcia wynikający z długiej tradycji orzecniczej, są nieporównywalne do kompetencji i roli Międziamerykańskiego Trybunału Praw Człowieka. Stąd mimo, iż całkowite przejście modelu stworzonego przez Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych jest niemożliwe, postuluje się korzystanie z jego doświadczeń z uwzględnieniem jednak doktryny dotyczącej ochrony przed znieśławieniem wykształconej lub będącej w trakcie formułowania w systemach prawa wewnętrznego państw, będących stronami Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka⁸².

⁸⁰ E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 231 i 232.

⁸¹ *Francisco Martorell Camarena v. Chile*, report no. 11/96, case 11.230, 03.05.1996, Annual Reports of The Inter-American Commission on Human Rights 1999 (OEA/Ser.L/V/II.95 Doc. 7, 1997).

⁸² E. J. Pauw, A. Chaim Shapiro, *Defamation...*, s. 229.

Podsumowanie

Przedstawiona powyżej analiza postanowień artykułu 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka wskazuje, iż stanowią one pełną ochronę prawa do prywatności, wyróżniając w jego obrębie takie wartości jak honor i godność (ust. 1) oraz życie prywatne, rodzinne, miejsce zamieszkania i korespondencję (ust. 2). Postanowienia te stanowią zakaz arbitralnych czy niedozwolonych ingerencji lub ataków na wymienione wyżej wartości. Ustęp 3 tego artykułu wzmacnia gwarancje przyznane w ust. 1 i ust. 2 poprzez pozytywne ustanowienie prawa każdej osoby do ochrony prawnej przeciw tym ingerencjom lub atakom. Tak wykształcone prawo do prywatności ma charakter generalny i otwarty; doprecyzowaniem jego poszczególnych elementów zajmuje się doktryna prawa międzynarodowego oraz organy wyposażone przez Konwencję w funkcje orzecznicze. Należy zauważyć, iż Międzyamerykański Trybunał Praw Człowieka nie wykształcił modelu orzekania w przypadku naruszeń prawa do prywatności, mimo faktycznie istniejącej groźby tych naruszeń. Na obecnym etapie rozwoju kierunek orzecznictwo wskazują, stosunkowo nieliczne, rozstrzygnięcia Międzyamerykańskiej Komisji Praw Człowieka. Wobec takiego stanu rzeczy doniosłe znaczenie mają postulaty wysuwane na przyszłość, wskazujące standardy wykształcone przez Europejski Trybunał Praw Człowieka i Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych, które mogłyby mieć zastosowanie na gruncie art. 11 Amerykańskiej Konwencji Praw Człowieka, przy uwzględnieniu specyficznych potrzeb państw Ameryki Łacińskiej w szczególnym dla nich okresie rozwijania ustroju demokratycznego.